

Купената журналистика е бедствието

K kultura.bg/web/купената-журналистика-е-бедствието/

05.04.2019 12:34

Преди 30 години в България за първи път прозвучава сигналът на превърналото се впоследствие знаково за промените в страната радиопредаване „12+3“ (повече за този забележителен момент може да прочетете на специално подготвения сайт за случая. Днес, във времето на фалшивите новини и драстичния спад на авторитета на журналистическата професия, тази годишнина ни дава повод да си поговорим със създателите и първите водещи на предаването – Йордан Лозанов, Чавдар

Стефанов, Георги Папакочев, Петко Георгиев, Галина Спасова, Гита Минкова, за съдбата на журналистиката не само в България, за причините и проблемите, довели до сегашното ѝ състояние, но заедно с това и за онова време на ентузиазъм и надежди, когато дори пушекът от кремиковските комини ни се струваше свободен. Въпросите, които зададохме към всекиго, са еднакви: идеята е не само да видим дали в мисленето си бившите вече колеги са се раздалечили един от друг, но и да се срещнем с различни гледни точки спрямо въпиющи за журналистиката въпроси. Като защо все повече колеги се съгласяват да обслужват партийни централи и политически доктрини, защо усещането за свобода на медиите в България е толкова далеч от желаното, защо все повече

Галина Спасова

предавания се подвеждат по фалшиви новини и конспиративни спекулации... „12+3“ беше добър пример за това как в качествената журналистика подобни неща не се допускат, питането днес е защо вече се допускат, а актьорите на журналистическата професия правят така, че тя вече не е чак дотам качествена. Четвъртият разговор, който публикуваме, е с **Галина Спасова**. Въпросите зададе **Митко Новков**.

Галина Спасова работи в БНР от 1975 г., а в програма „Хоризонт“ от 1986. Редактор в обедния новинарски екип, а от януари 1989 до декември 1995 г. е първоначално редактор, а по-късно и водещ на предаването „12+3“. След уволненията в БНР при правителството на Виденов е репортер и водещ в радио „Експрес“.

От 2001 до 2007 г. е главен редактор в програма „Хоризонт“. От 2008 до 2017 г. е част от екипа на в. „Животът днес“. Работи в неправителствения сектор като участник в проекти за стимулиране на гражданското участие, лектор по теми, свързани с представянето на НПО в медиите, повишаване на професионалната квалификация на млади журналисти. Член на УС на Сдружение „Болкан асист“. Преминала е курс (грант на WWF, Великобритания, 1993) по отразяване на екологичната тема в медиите и обучение в Берн „Връзките с обществеността в общините и работата с медиите“ (1998) по проект на швейцарското правителство.

От нещата, които разказвате за предаването „12+3“ в началните му години, излиза, че то по някакъв начин е инкубатор на свободната журналистика в България. Инкубатор обаче, появил се преди 10 ноември. Как всъщност е било възможно това?

На първата точка предпочитам да не отговарям, защото мисля, че колегите описаха ситуацията достатъчно обстойно.

Идеите за гласност, за перестройка доколко повлияха върху концепцията и направата на предаването? Имаше ли въздействие от тогавашния СССР например – спомням си колко беше популярно предаването „Взгляд“ – вярно, телевизионно, но сякаш с доста сходни нагласи като българското „12+3“?

Огромно значение имаше перестройката и Горбачовата политика на гласност, особено след 1987 г. Защото все пак фактът, че е „съветска“, имаше донякъде, в определени граници, легитимираща роля. Макар Живков да беше обявил, че ние няма защо да се преустройваме, понеже вече сме го направили, българската тоталитарна власт лавираше в разклучено положение – нито приема, нито се осмелява да се обяви срещу братската комунистическа партия, „пътеводната звезда на цялото прогресивно човечество“. Аз лично следях с абонамент почти 30 съветски вестници и т.нар. „дебели“ списания от времето на перестройката. Неизвестните страници от историята на болшеvizма, чудовищните мащаби на сталинисткия терор, издевателствата срещу мислещите и съпротивляващите се, обезценяването на човешкия живот, размислите с числа и факти кой всъщност е победителят във войната... Информацията беше лавина, разкритията шокиращи, а отпечатъкът върху собствената ни близка и настояща история придобиваше съвсем ясни и зловещи очертания.

Разбира се, не само „Взгляд“, но и други предавания по НТВ бяха окуражаващ пример за различна, разкрепостена, силно персонализирана и високопрофесионална журналистика. Неведнъж съм записвала въщи с касетофона техни гости, превеждах ги и ги използвах. През втората година на „12+3“, когато стената вече беше паднала, черпехме от всички световни източници на информация. А свободата в руските медии бе кратка – някои журналисти бяха физически ликвидирани, други по-рано или по-късно заеха конформистки, обтекаеми позиции и за десетина години обратният път към

контролираната от Кремъл информация и откровена провластова пропаганда бе изминат. Останаха някои острови на независима журналистика, основно в интернет, а опитите да бъдат елиминирани са активни.

Зная, че на този въпрос може да се отговори и дълго и кратко, но все пак: дали пък не точно политическото – бих казал, главната прицеленост на „12+3“, не направи така, че то да се превърне в журналистическия феномен, който е? И в този смисъл разбиването му, разнебитването му, ако щете, да е било неминуемо, бидейки толкова тясно свързано тъкмо с политическото, с политиката?

Можем да кажем ясно – екипът ни подкрепяше демократичната промяна. Без никога да сме изговаряли или формулирали помежду си някаква програмна линия, тя се очерта от само себе си. Просто защото гледахме в една посока. Това, с което направи „12+3“ впечатление още от първите си издания в началото на 1989 г., когато партийната цензура си действаше с пълна сила, беше различният стил пред микрофона – свободен, с много импровизация, без казионни слова и четене на подготвени текстове както от водещите, така и от гостите и сътрудниците. За първи път в ефира се разгръщаше (поради това, че новините и самото предаване се подготвяха и представяха от един и същи екип) незабавно проследяване на важните теми в развитие.

Водещите не си позволяваха да политиканстват. А и политиката, в тесния смисъл, в който обикновено употребяваме понятието, не ни беше акцент. По-скоро чрез всяка тема и рубрика търсехме целенасочено въздействие за промяна на закостенели нагласи и разбиване на внушавани с десетилетия заблуди, страхове, лъжи. Така виждахме своя принос – чрез повече информираност, диалогичност, откритост в обществото да се култивира почва, очаквания и в крайна сметка неизбежна необходимост от формулиране на нови, демократични политики. Не само ние вярвахме преди 30-ина години, че движението ще е само възходящо. Помня колко убеден беше забележителният интелектуалец и голям дипломат Евгени Силянов, който ми каза в интервю: „Никак не е трудно да се помогне на България да се оправи, само няколко години ще са нужни...“. Уповавахме се винаги на силата на фактите, на историческите извори и свидетелства, без менторски тон. Не беше лесно. Какъв бурен негативен отзвук предизвика примерно погледът към 8 март по начин, различен от „женски празник“ с подаръци, цветя, служебни банкети... Но, разбира се, когато аудиторията научава как е била манипулирана, лъгана, когато механизмите на тоталитарната държава за потисничество и подчинение се разкриват, проглеждането има политически последствия. Затова след като БСП взе властта (тогава не знаехме, че никога напълно не я е губила) през 1994 г., постепенно започнаха и натискът, цензурата. Двете особено „опасни“ звена в „Хоризонт“ – сутрешният блок и „12+3“ бяха разбити и това беше безспорно чисто политическа репресия, при това спусната от най-високо място. Сплашването сработи постепенно, а съпротивителните сили на програмата стигнаха само за още един голям професионален протест – през 2001 г., когато вместо доказан, опитен, подкрепен от журналистите и служителите кандидат, бе назначен за генерален директор външен, напълно неподходящ човек.

Продължавам в тази посока и ще ме извините за неудобния въпрос: не се ли оказа в някакъв момент, че вместо да търчиш след политическото и неговите мимолетни проявления, без да не знаеш какви ще са реакциите на тези мимолетности – понякога доброжелателни, но сякаш по-скоро зловредни, е по-удобно, по-престижно и дори по-лесно и финансово осигурено да се напусне журналистиката за сметка на други позиции – вярно, експертни, но отново въртящи се около властовото?

Не е неудобен въпросът. Освен Йордан Лозанов, който излезе от журналистиката през 1992 г., всички други останахме в тази професия. И никой не преуспя материално, не се замогна от нея. Екипът ни нямаше вкус към политическите игри, към отъркването ѝ властта. Висенето из парламентарните кулоари или „консултациите“ с депутати и министри възприемахме като нещо нередно (а още в ранните години на прехода този журналистически похват вече процъфтяваше). И роди извънредно отвратителни плодове. Тук ще вмъкна, че доста по-късно, като главен редактор в „Хоризонт“, за всичките 6 години отидох един път на среща в пресслужбата на президента, един път – в МС и нито веднъж в парламента. При задграничните визити на премиери и президенти също винаги съм държала да пътуват репортери, а не шефове.

И не е ли тъкмо това – прехвърлянето от едното поле в другото (примери много), в основата на днешното лесно служене на една или друга политическа сила, на една или друга идеологическа доктрина? Прочее, Бурдийо говори, че всъщност журналисти, социолози, политолози и политици са актьори от едно поле, съвсем не действащи лица от различни сцени на обществената реалност. Струва ми се вярно на мен, а на вас?

Практиката журналисти да участват в политически кабинети или като партийни ПР експерти и после да се връщат отново в медии, намирам за неморална. А тя има пребогата история. Спомням си дори драстичен случай – през 1996 г. главен редактор на „Хоризонт“ си взе законен отпуск, за да участва в предизборния екип на кандидат-президента на БСП, отговаряйки за кампанията по радиото. Ясно е, че репортерите ще имат едно наум как да откликват при отразяването – след месец същият човек им е отново шеф. Аз също споделям съждението, че политици, социолози, политолози, журналисти са актьори на една и съща обществена сцена. Смесването на ролите е проблем обаче, както и преминаването от една в друга.

Не е ли журналистиката – въпреки биенето ѝ в гърдите, идеологически обагрена независимо в каква посока ще е тази идеология – дали лайфстайл, дали путинизация, дали либерална или националистическа? И тази да е причината (по-скоро осъзнаването на това като истина) в основата на толкова нароилите се напоследък партийни телевизии?

За най-голямо съжаление, впечатлението ми е, че дори идеологическата обагреност в

много случаи е привидна, истинската е финансова. Не бих казала, че медиите ни са терен на никакви последователно прокарвани идеологии. Купената журналистика е бедствието. Що се отнася до партийната – не мисля, че този атавизъм има перспектива. Иначе мантрата за обективността е много спорна, щом минава през ума и емоциите на субекта. Както и отразяването на всички гледни точки – от една страна, е прекалено амбициозна подобна претенция, а от друга – представени би трябвало да са само подплатените с доказани факти позиции, а не всичката плява, бродеща из информационното пространство. Простото изброяване на „гледни точки“, без аудиторията да може да ги съпостави и изгради мнение, е не само кухо занимание, но и вредно. То тласка и към уродливия анонимен плурализъм в социалните медии, където аргументите изобщо не са на почит – там владеят просто „гледни точки“, богато гарнирани с нетърпимост. Така постепенно, акцентирайки на съждения, а не на факти, се култивира потребителска атмосфера без рефлекс да различава фалшивите новини. Работата на журналистиката е да представя и да застава на страната на истината, а не просто индиферентно да произвежда информационен шум.

Накрая: традиционните електронни медии не се ли превърнаха точно поради необходимостта от един, нека го наречем така, „амвонен“ глас в нещо, на което широката публика не вярва и съответно търси алтернативата им в социалните мрежи? И тъкмо тази предпоставка на „глас от олтара“ да е дълбоката – може би скрита, може би не докрай видима, а за някои дори невидима, база на т.нар. „фалшиви новини“?

Недоверието в традиционните медии е пълзящ процес в синхрон с няколко други – политически договорки при „избора“ на генерални директори на БНР и БНТ, използването на медии като политически или икономически лост от техните собственици (невинаги ясни!), епидемичното пожълтяване и монополът във вестникарския бизнес и разпространението, наличието на политическо брокерство в медиите, зависимостта от стесняващия се рекламен пазар, липсата на условия за високопрофесионална разследваща журналистика... Примерите на непочтеност, на нелоялност към аудиторията за лична изгода сложиха позорно клеймо върху професията. Става и все по-ясно, че пътят на БНР и БНТ към статута на обществени медии бе спънат неслучайно още в самото начало. Много конференции се състояха, що документи и изследвания излязоха, безброй чужди практики бяха споделени, то беше НСРТ, то беше СЕМ... И така – повече от 20 години! Пълна зависимост от властта, управленска и финансова непрозрачност – все неща, нямащи общо с независими обществени медии.

Международен фестивал на идеите за Европа: от 8 до 16 април в „Червената къща“, Института „Сервантес“ и Софийския университет: лекции, дебати, изложби. Програмата – тук.

Мюзикълът „Коса“, пресъздаден от студентите от клуб „Бродуей“ към Американския университет в България, ще бъде показан на 6 април, събота, в Общинския драматичен театър в Кюстендил от 19.30 ч.; на 8 април в Театър София, с две представления от 17 и 20.30 ч.; на 9 април в Бургас, в Дома на нефтохимика, от 19.30 ч. и на 11 април във Варненската опера от 19 ч.

Изложба на група „Градът“ – 31 години по-късно, в Галерия Академия. До 23 април.

Вечер с Анна Томова-Синтова: на 7 април, неделя, в Софийската опера. От 18 часа се открива изложбата „55 години живот на сцената“, ще бъде показан филмът „Звездни мигове с Анна Томова-Синтова“, а оперната певица ще се срещне с публиката.

Изложба „Милко Божков в ХГ и после“ в галерия „Дебют“ на Художествената гимназия в София. Откриването е на 8 април, понеделник, от 18 часа.

